BEIJERMAN, HUGO
DE GESCHIEDENIS DES VADER-
LANDS EEN KOSTBAAR ERF-
GOED .....

XXII:-
67

PERPUSTAKAAN NASIONAL

XXII
67

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

OpCARD 10

PERPUSTAKAAN NASIONAL

D

AANSPRAAK.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

DE GESCH

NEDE

OPENING VAN

MAATSCHAPPI

DEN 10

M. H

OPCARD 10

XXII, 67

DE GESCHIEDENIS DES VADERLANDS

DEN

KOSTBAAR ERFGOED

VAN

NEDERLANDSCHE KINDEREN,

EN

HUN OP DE SCHOLEN NOCH TE ONTHOUDEN NOCH VERMINKT VOOR TE STELLEN.

AANSPRAAK,

GEHOUDEN BIJ DE

OPENING VAN DE ALGEMEENE VERGADERING

DER

MAATSCHAPPIJ TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN,

DEN 10den AUGUSTUS, 1852,

DOOR

Mr. HUGO BEIJERMAN,

LID VAN DEN RAAD DER GEMEENTE

BAT. GENOOTSCHAP VAN K.EN W.

BIBLIOTHEEK NATIONAAL ARCHIEF

GEDRUKT BIJ C. A. SPIN & ZOON.

Item ID : 1110242397
PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.
Tanggal : 19 Maret 2012
No. Induk : 19499/PN-MUSEUM/12
BIB - ID : 10074760
Beli / Hadiah : Ex. Museum

MIJNHEEREN AFGEVAARDIGDEN!

Weder is de dag aangebroken, waarop gij bijeenkomt om te raadplegen over de belangen, wier bevordering de Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen* zich ten doel stelt. 't Is een heugelijke dag, en ik noem u van harte hier welkom. Moge de geest van wijsheid ons nabij zijn; mogen uwe besluiten, altijd gekenmerkt door gematigdheid, regt vruchtbaar worden ten goede!

Andermaal valt mij de eere te beurt, uwe beraadslagingen te leiden en voor u op te treden om die met eene aanspraak te openen. De welwillendheid, mij vroeger betoond, heeft mij die, in mijn oog en voor mijne krachten althans, niet gemakkelijke taak toch zonder al te veel schroom doen aanvaarden. Dat ik in de hoop op vernieuwde welwillendheid niet teleurgesteld worde, en nogmaals ondervinde, hoe het strenge oordeel zich laat omkoopen door de overtuiging, dat de wil ten minste goed was!

Ook nu weder, Mijneheeren! heb ik gemeend, dàn het best aan het eerste gedeelte van mijne verpligting te zullen voldoen, als ik voor mijne aanspraak omzag naar een onderwerp, dat met de bijzondere behoeften van onzen tijd zamenhangt: ik wil tot u spreken over iets, dat tot het onderwijs in betrekking staat. De vraag over de be-

ERFGOED AMSTERDAM

OPCARD 10

giuselen, van welke men bij de opvoeding en het onderwijs op de gemengde scholen moet uitgaan — eene vraag zeker van het allergrootste gewigt — trekt toch misschien te uitsluitend de aandacht van allen tot zich. Er zijn nog andere punten, die onze opmerkzaamheid verdienen. Ware het niet, dat ik even goed als elk burger van Nederland het regt had, om over het onderwerp te spreken, dat ik uitkoos, de betrekking, die ik de eer heb bij het Athenaeum van Amsterdam te vervullen, zou mij daartoe den pligt opleggen, of althans dien pligt voor mij dringender maken dan voor vele anderen.

Ik wil tot u spreken over "de Geschiedenis des Vaderlands, als een kostbaar erfgoed voor Nederlandsche kinderen, en hun op de scholen noch te onthouden noch verminkt voor te stellen."

Daar het onderwerp groot is van omvang en veel stof ter overdenking aanbiedt, wil ik, zonder langere inleiding, u daarbij al aanstonds bepalen, na alvorens gezegd te hebben, wat mij thans er bijzondere aanleiding toe geeft.

Wij beleven een' zonderlingen tijd!

Ik lees in eene verkorte Geschiedenis des Vaderlands, onlangs in twee deelen uitgegeven, terwijl een derde bestemd is om de staatsinrigtingen in de voormalige Republiek te doen kennen, dat de leer der kerkhervorming van Luther en Zwinglius in de eerste helft der zestiende eeuw meer en meer begon door te dringen; dat dit aan Keizer Karel V groote ongerustheid veroorzaakte, en dat hij de plakkaten, tegen de Protestanten in Duitschland uitgevaardigd, ook in deze gewesten deed afkondigen, ofschoon die in den beginne niet strengelijk werden gehandhaafd. — Is het om dit te staven, dat aanstonds daarop in het boek volgt, hoe Jan de Bakker, priester te Woerden, als ketter in den Haag werd gewurgd? — Maar, waar het hier op aan komt, de schrijver ontziet zich niet, de volgende uitdrukking te bezigen: "Dan, veel gevaarlijker voor de openbare rust was het ontstaan eener andere sekte, met name die der Wederdoopers."

De volgers van Luther en Zwinglius, de Protestanten,

waren dus eene sekte, eene gevaarlijke sekte, gevaarlijk voor de openbare rust, hoewel toch niet zóó gevaarlijk als de naaktloopende Wederdoopers. Schrale lof, die zelfs eene belediging is door de onderstelde mogelijkheid eener naastelkanderplaatsing. Welbekend toch is het, wat die Wederdoopers hier te Amsterdam beproefden, wat rijk zij te Munster stichtten, wat zij in hun schild voerden: omverwerping van maatschappelijke orde, van al wat ons heilig behoort te blijven.

Het zal wel onnoodig zijn te zeggen, dat de auteur, na de Protestanten op deze wijze gebrandmerkt te hebben, den opstand tegen Spanje toeschrijft aan het plaatsen van vreemdelingen in de regering, strijdig tegen 's Lands privilegiën, aan het vermeerderen der bisdommen, aan het verblijf van drie- of vierduizend Spanjaarden om de Nederlanders in bedwang te houden, misschien is het gering getal dier troepen in naauw verband gebracht met het doel, waartoe zij hier waren voorts nog aan andere maatregelen, die de Koning beraamde. Daardoor werd de haat der grooten en burgers tegen Filips opgewekt. Dus zuiver wereldlijke belangen, Mijne Hoorders! Het karakter van dien opstand wordt dubbelzinnig, neen! maar al te duidelijk, als de schrijver vertelt, dat Filips de soldaten doet vertrekken, dat hij toestemt in de verwijdering van Granvelle, dat de vervolging van andersdenkenden meer en meer verflaauwt. 't Is waar, hij voegt er bij, "dat men weldra 's Konings onbuigzamen wil ondervond, om ten opzigte van de aanhangers der nieuwe leer geen meer toegeeflijkheid en inschikkelijkheid te gebruiken." Maar deze waren immers vroeger gekenschetst als eene sekte gevaarlijk voor de openbare rust. Is dit waar, dan is Filips geregtvaardigd, want hij had als souverein te waken voor de maatschappij.

Dat gaat al een fraai eind wegs de baan op, door sommigen ter beteeding aangeprezen: zij willen namelijk onze geschiedenis herzien en van meet af op nieuw bewerkt hebben; wel te verstaan door zulke hoogbegaafde geschiedvorschers, die de resultaten al weten vóór nog

het onderzoek begonnen is, en die de slotsom vóór de optelling kennen. *Rekonstruëren* noemen zij het, geloof ik.

Met dat rekonstruëren van historie begonnen zekere menschen vroeger langzamerhand, knagenderwijze, eerst in kleinigheden, in bijzonderheden, die weinig om het lijf scheinen te hebben; maar dan, als dat de aandacht ontsnapt of beneden de aandacht geweest was het tegen te spreken, als de verongelijkte partij daarin berust had of scheen berust te hebben, en na wat tijdsverloop, dan ging dat rekonstruëren meer en meer invretende zoolang tot er van de waarheid weinig of niets overbleef, ja eene voorstelling van de gebeurtenissen geheel tegen de waarheid aandruischende was veroverd. Ik beroep mij op het lot, dat de geschiedenis der kerkhervorming in de zestiende eeuw gehad heeft, wat hare beweegredenen en gevolgen betreft.

Zulk een voorbeeld strekke ter waarschuwing! Eerlijke kritiek, waarheid zoeken, en die onbeschroomd, zelfs 't vooroordeel in 't aangezigt, openlijk durven uitspreken — niemand kan er grooter voorstander van zijn dan ik het ben. Maar van wat strekking het rekonstruëren is, dat thans ook voor de geschiedenis van ons Vaderland aangeprezen wordt, en waarbij die vroeger betrachte slimme, langzaam voortkruipende behoedzaamheid misschien niet eens meer wordt noodig geacht, dat leeren ons zulke proefjens als er onlangs een genomen werd op 't karakter van den eenigen Willem van Oranje, zoo als dat zich zou verraden hebben bij zijn huwelijk met Anna van Saksen; dat leert ons vooral de wensch onlangs uitgesproken, de raad onlangs gegeven in een dagblad in Nederland gedrukt. In dat dagblad leest men de aanbeveling, om den jongdigen Prins van Oranje den strijd onzer vaderen tegen Spanje voor te stellen en te leeren beschouwen als het uitvlocisel van eerzucht, ketterij en heroïdheid. Welk eene taal! welk opzet! als het uitvlocisel van eerzucht, ketterij en heroïdheid! Welke indrukken wenscht men dat dit achterlate bij den vermoedelijken erfgenaam van den troon? in wat geest wenscht men dat hij later dus onderwezen zal regeren?

Vroeger had een raad, om den tachtigjarigen oorlog bij het lager onderwijs op de scholen met stilzwijgen voorbij te gaan, mij met verbazing en ergernis en droefheid vervuld. Van Karel V op den Munsterschen vrede! Halsbrekende sprong, sprong op een' weg, waar de eene voet niet veilig kan vooruitgezet worden als de andere den grond niet blijft drukken. Of is alles in de geschiedenis niet aaneengeschakeld? Dat zou een helder denkbeeld van de gebeurtenissen in 't jeugdig gemoed achterlaten! Maar toch, van lasteren is verzwijgen nog zeer onderscheiden; verzwijgen echter zoo goed als lasteren, beide zijn teekenen des tijds, beide gebieden waakzaamheid, beide wettigen tot een openlijk protest.

Maar misschien ga ik te ver, als ik dat plan om te verzwijgen aan iets anders toeschrijf dan aan zucht tot den lieven vrede, aan zucht om niemand van die gaarne en gedurig beweging maken en zich aan het hoofd dier rekonstructeurs plaatsen te ergeren. De ergernis van de stillen in den lande en van eenige waarachtige geschiedvorschers, die de waarheid ook in die des Vaderlands alleen in het oog houden, is minder te vreezen, omdat zij niet luidruchtig is. Zeker, het maar voor goed in het vergeetboek plaatsen is een krachtig middel tot vrede. Misschien was vrede ook wel het doel van den schrijver van dat Handboek, waaruit ik u eene plaats mededeelde. Hij wilde denkelijk zijn werk ook regt veel lezers bezorgen, en wie neemt dat een' auteur kwalijk: 't is in menig opzigt zoo begeerlijk. Als ik bedenk, dat de schrijver van een zeer veel en in menig opzigt zeer te regt geprezen Handboek over de Algemeene Geschiedenis het protestantisme met eenige weinige regelen in dat Handboek als binnengesmokkeld heeft, en dat toch diens schrijvers hooge ingenomenheid met dat protestantisme niet kan in twijfel getrokken worden, dan schort ik mijn oordeel over bedoelingen op. Er staat niet vergeefs geschreven: "Oordeel niet, opdat gij niet geoordeeld wordt." Maar zelfs de loffelijkste gezindheden, ook zelfs liefde tot den vrede, zoo heminnelijk, zoo Christelijk, kan te ver gaan. Hoe het

zij, ik treed hier niet als aanklager op. Ik wilde mij slechts op feiten beroepen. Zij zijn het, die mij dwingen te spreken over 't geen met het onderwijs in betrekking staat, waar ik voor Leden dezer Maatschappij moet optreden, in een' tijd, zwanger van wettelijke verordeningen, die weleens vrij wat verrassends, waarom het verzacht? vrij wat bedroevends zouden kunnen behelzen.

En, als ik nu ter zake kom, vraag ik mijzelven af, of het wel noodig is, u eerst opzettelijk te wijzen op het noodzakelijke der vaderlandsliefde, als waarborg van een nationaal bestaan, en op den invloed, dien eene Geschiedenis des Vaderlands op de bevordering van vaderlandsliefde kan, ik zeg *kan* hebben? Mij dunkt, ik mag de overtuiging van de waarheid dier stellingen bij u aannemen.

Maar, is een nationaal bestaan, in den tegenwoordigen toestand der wereld, voor eene kleine, weinig talrijke Natie, is het voor ons Nederlanders wel zoo wenschelijk? — Het is de voorwaarde van eene eigenaardige, ons volkomen passende ontwikkeling; en dit omvat zeer veel, alles waarop eene Natie prijs moet stellen. En toch is dit niet het eenige, zelfs niet het stevigste fundament, waarop ik onze behoefte aan eene eigene nationaliteit wil gebouwd hebben.

Ook al ware het uitgemaakt, dat de moeijelijkheden en offers, waarmede wij te worstelen, die wij te brengen hebben, om ons nationaal bestaan met waardigheid op te houden, grooter zijn dan de voordeelen, die ons dat verschaft, toch zou niemand onzer den wensch tot de opheffing onzer nationaliteit openlijk durven uitspreken. Waarom niet? Omdat eigene nationaliteit een pand is, ons door de vaderen nagelaten, ten einde het op de nakomelingschap over te brengen; omdat tot eene eigene zelfstandige natie te behooren voor het waarachtig mannelijk karakter eene zedelijke behoefte is, en er dus in den wensch tot opheffing dier nationaliteit iets verwijfds, iets zwaks, iets onedels, eene verloochening van dat mannelijk karakter ligt opgesloten. Maar bovendien: is liefde tot het Vaderland niet ook liefde, zielverheffende liefde, en behoort zulk eene

liefde niet onder het edelste, wat God den mensch gaf? Maar sedert wanneer is liefde kansberekening van voordeel? Haar aard en wezen is belangeloosheid. De echte liefde tot het Vaderland moet even onbaatzuchtig zijn als de Christelijke liefde tot den naaste. De liefde tot het Vaderland is de opwelling en zamenvatting van die onuitsprekelijk rijke gewaarwordingen, die in de herinnering van het voorgeslacht en in de hoop op de nakomelingschap het tegenwoordige verbindt met het verledene en met de toekomst, en den mensch reeds hier op aarde eene soort van onsterfelijkheid doet ontwaren, door zijnen aanleg hem tot levensbehoefte gemaakt. De zucht, om het volksbestaan te doen voortduren, is, even als de zucht tot zelfbehoud bij elk mensch, onvernietigbaar, immers van dien aard dat niemand in de vernietiging daarvan kan toestemmen.

Even als de liefde zich vuriger betoont naar mate het beminde voorwerp meer hulpbehoevend is, even zoo is de liefde tot het Vaderland uit haren aard vuriger naar mate dat Vaderland vordert, dat elk landskind zich als vermenigvuldige om het te doen in wezen blijven. Even als de liefde inniger wordt naar mate zij op kleiner getal voorwerpen gevestigd, binnen enger kring beperkt blijft, zoo ook is de liefde tot het Vaderland inniger naar mate dat Vaderland klein van omvang is, en allen, die 't bewonnen, slechts één groot huisgezin uitmaken. Het aanblazen der vaderlandsliefde kan bij eene zeer talrijke natie gevaarlijk zijn, en heeft dikwijls tot groote zonde verleid, want behendige volkshoofden wisten gemakkelijk wijs te maken, dat nationale roem en grootheid vooral bestaat in bij anderen den baas te spelen, to plunderen en te rooven; aan dat gevaar zijn weinig talrijke natiën om die kleinheid zelve minder blootgesteld; de vaderlandsche roem en grootheid wordt bij zulke volken doorgaans zuiverder begrepen. Eene historie der Vaderlandsliefde werd er, zoo ver mij bewust is, nog niet geschreven. Het zou niet het moeijelijkste gedeelte van zulk een werk zijn, dit alles aan te toonen, en tevens zou er uit kunnen blijken, dat de vurigste Vaderlandsliefde niets bekrompens behoeft te

hebben en met de meest omvattende Christelijke menschenliefde volkomen vereenigbaar is.

Maar, zijn de nationale overleveringen, is de geschiedenis des Vaderlands wel een krachtige spoorslag om die liefde te bevorderen?

Als eene Natie waarlijk dien naam verdient, dan kunnen die overleveringen haar zijn, wat voor elk mensch de herinneringen uit zijn leven zijn, een deel van zijn wezen. Er is van de volksgeschiedenis, opgefrischt naar de behoeften des tijds, voor de volksopvoeding nog lang niet genoeg partij getrokken. Dán echter alleen vermag de geschiedenis des Vaderlands veel in dit opzigt, als het eene voortreffelijke geschiedenis is. Ik zeide, dat vaderlandsche historie een spoorslag *kan* zijn tot vaderlandsliefde, niet dat zij het altijd, dat zij het onvoorwaardelijk, dat zij het noodzakelijk is. Even weinig als de herinneringen van elk mensch hem altijd aanleiding geven om zichzelven te achten en welgemoed op den ingeslagen weg voort te gaan, even weinig kan elk volk zich met zelfvoldoening de rol herinneren, die het tot hier toe als volk speelde. Voor sommige menschen is het vroeger leven alleen rijk in waarschuwing, hoe voortaan niet meer te handelen. Zoo ook voor sommige volken. In het hart van Europa is er b. v. een, dat als volk — ééne groote beweging in 't begin dezer eeuw, om een vreemd juk af te schudden, dat het nooit, voor hoe kort ook, had behoeven te dragen, zonder ik uit — dat als volk sedert eeuwen niets gedaan heeft. Kon men dat zelfde maar zeggen van een ander groot volk, waaraan men alles behalve werkeloosheid, waaraan men te veel bemoeizucht en bedrijvigheid ten koste van eigen geluk en van rust in Europa kan verwijten! Maar als eene volksgeschiedenis krachtig tot het gevoel en de verbeelding spreekt, als zij op menige bladzijde het hart sneller doet kloppen en gedurig een' vreugdetraan in het oog doet opwellen, als zij nu en dan de onbeschrijfelijke gewaarwording van 't verhevene verschaft, dan *moet* zulk eene historie, goed medegedeeld, het kinderhart wel treffen, en een groot deel der Natie iets insorten van dat,

waar de voorstanders van adel bij geboorte hunne lievelingen bij uitstek vatbaar voor achten, de zucht om bij de groote vaderen niet al te zeer af te steken.

Als onze tegenstand tegen Spanje slechts ware gewees eene proeve, genomen door eene sekte hoe ver zij het brengen kon, en wel door eene sekte, die gevaarlijk voor de maatschappelijke orde was; als die tegenstand uitgedacht ware geweest door eerzucht, ketterij en berooidheid, en deze er de leiding van hadden aanvaard; als onze Republiek uit zulk een' onreinen poel ware komen opborrelen en haar aanzijn daaraan te danken — neen, te wijten hadde gehad; waarachtig, de beoefening onzer geschiedenis zou geen spoorslag tot vaderlandsliefde kunnen zijn. Beter geen erfenis, dan eene erfenis van schulden. 't Zou barmhartigheid zijn, die geschiedenis zoo veel mogelijk te doen vergeten. Daar 't gedane toch niet ongedaan gemaakt kan worden, en de leer, die in de volbrenging van een feit de regtvaardiging daarvan verkondigt, ons gevaarlijk toeschijnt, zou verzwijgen het nakroost ten minste het diepe rood der schaamte besparen.

De onderstelling alleen jaagt ons huivering aan; zij heeft iets van heiligschennis. Ik haast mij, er tegen op te komen. Neen! ik herroep niet wat ik zeide, toen ik onze geschiedenis het *kostbaar* erfgoed voor Nederlandsche kinderen noemde.

Hoewel het in eene wereld, waar die dommekracht, stoffelijk geweld, niet maar alleen heerschappij voert, maar ook aan zedelijken invloed een ruim veld is overgelaten, moet kunnen gebeuren, dat zwakkere en volgens menschelijke berekening geheel ontoereikende krachten het ophalen tegen veel grootere, mits de eerste door een bezielend, edelaardig, zedelijk beginsel worden in werking geroepen; toch is het een den mensch verheffend schouwspel, waar wij dat werkelijk zien gebeuren. De geschiedenis levert er drie, boven andere doorluchtige voorbeelden van op. Ik bedoel den vrijheidskamp van de Grieken tegen de Perzen, dien van de Zwitsers tegen het Huis van Habsburg, en dien van de Nederlanders tegen de Spanjaarden. Wat de Noord-

Amerikaansche Volkplanters tegen Engeland volbrachten, verdient niet in vergelijking te komen: die strijd was beslist toen hij werd begonnen. De Turken zijn onlangs slechts ten gevolge van vreemde hulp uit Griekenland verdreven, hoe dapper vele Grieken zich daar ook gekweten hebben. Misschien levert het Kaukasisch gebergte aan de wereld eindelijk een vierde voorbeeld. Maar van de drie, nooit te vergeten gebeurtenissen, immers zoo lang het menschdom prijs stelt op hartroerende en verheffende herinneringen, is de worsteling van onze vaderen tegen de Spanjaarden de merkwaardigste, en overtreft zij de twee andere zoo ver als deze uitmunten boven alles, wat de wereld tot dien tijd toe gezien had.

Heerlijk was de strijd van Miltiades in de velden van Marathon, heerlijk wat Themistocles voor Griekenland uitvoerde, verheven de zelfopoffering van Leonidas en zijne vierhonderd Spartanen! Verre van mij, iets daarvan te willen verkleinen. Neen! ook tot ons spreekt die steen in de bergpassen van Thermopyle, die steen ter eere der vierhonderd helden opgerigt, die steen, waarop gegriffield stond: "zeg, reiziger, te Sparta, dat wij allen hier gevallen zijn om de wet te gehoorzamen." Maar toch, als wij bedenken, hoedanig het ontelbare heirleger was, dat de Grieken kwam bestoken, dan is de uitkomst ons verklaarbaar. Slaven, bijeengezweepte slaven waren het, sidderende voor den blik des drijvers. Ontneemt niet de slavernij den mensch de beste helft van 't geen hij had? Slaven hebben geen vaderland: konden zij vrije mannen van het hunne berooven? En de tijd, dien de worsteling duurde, hoe kort, hoe spoedig alles beslist!

Eere komt hun toe, dien mannen, die in de gebergten van Zwitserland, om op de voorvaderlijke wijze te leven, de wapenen der Habsburgers wisten af te slaan. Trouw hebben zij den eed gehouden, met opgestoken vingeren op den Rutli onder den starrenhemel gezworen, om in Gods naam de vrijheid te bewaren. Maar toen, zeven jaren later, verwaandheid en onkunde den Oostenrijkschen Leopold in den slag bij Morgarten evenzeer strafte, als overleg en

beleid bij gelijken moed de Zwitsers na anderhalf uur strijdens bijna zonder verlies beloonde, toen was de vrijheid gered; zij bleef den Zwitsers door de zelfopoffering van Arnold van Winkelried, na de overwinning, eenenzeventig jaren later op eene naijverige en altijd even verwaande ridderschap in éénen veldslag, te Sempach, bevochten. Roem en eere den Alpenbewoners! Maar toch: twee door onbekwaamheid in de aanvoering en hoogmoed vóór den val merkwaardige veldslagen, zoo lang na elkander geleverd, verbazen niet. Oostenrijk was toen ook geenszins wat het later geworden is.

Anders is het met onzen tachtigjarigen strijd tegen Spanje, dat toen ook, maar in tegenovergestelden zin, het Spanje van onze dagen niet was. Reeds dat woord tachtigjarige strijd — maar laat mij voorzigtig zijn en den rekonstrueteuren toestemmen, dat de oorlog na het twaalfjarig bestand eigenlijk niet meer om te zijn of niet te zijn gevoerd werd — wel! ik wil de helft prijsgeven: een oorlog van veertig jaren is toch de oorlog van meer dan één menschengeslacht. Als ik hier op de langdurigheid van den tijd wilde doen letten, was het om volharding bij geestdrift op te merken, het uit zijnen aard schier onvereenigbare bij onze vaderen vereenigd te zien, en het karakter van hunnen alle hoedanigheden in zich vereenigenden heldenmoed te verhoogen. En letten wij op de betrekkelijke magt der strijdenden en hoe zij aangevoerd werden: slaven zagen wij onder het vreeselijkst Aziatisch despotisme gebukt tegenover helden, die tevens de vindingrijkste en vernuftigste der menschen zijn en van alles voordeel trekken; ridders, maar die niet te paard strijden, of zich te paard niet vrij kunnen bewegen, en jammerlijk aangevoerd worden tegenover geharde bergbewoners, die al het voordeel van hun terrein kennen. Zoo daar. En wat hier? Tegenover eene kleine bevolking, die zich het minst op de krijgskunst heeft toegelegd, om zich bijna uitsluitend aan nijverheid, handel en scheepvaart toe te wijden, de beste soldaten van Europa onder den meest beroemden veldheer, Spanjaarden onder

Alva. Niet zelden de twee provinciën Holland en Zeeland aan zichzelven en eigene hulpmiddelen overgelaten, tegenover den magtigsten Monarch onder de magtigen. Alles vliegt van zijne wenken, terwijl teleurgestelde hoop op vreemde hulp onze billijkste verwachtingen verijdelt, onze beste besluiten doet falen en in de war stuurt, en, tot overmaat van gevaar, tweedragt de Nederlanders soms inwendig verscheurt. Inderdaad, de triumfante uitkomst blijft ook thans nog iets wonderbaars behouden. Behalve de altijd eerbiedwaardige liefde voor Vaderland en vrijheid bij de Grieken, behalve de zucht om verkregene regten te handhaven bij de Zwitsers — dat zelfde heilige vuur gloeide ook in de borst der Nederlanders — maar behalve dat was er nog iets hoogers noodig: 't was het besef, hoewel eerst nog donker, dat de mensch het onvervreemdbaar regt heeft, God naar eigene overtuiging te dienen, dat niemand om 't geloof mag ter dood gebracht worden. Dat was de zuurdeesem, die vele Nederlanders doordrong, zelfs vele van hen, die de Roomsch-katholijke Kerk getrouw bleven. Ook zij waren meerendeels edelmoedig genoeg om medelijden met hunne vervolgde en gemartelde landgenooten en broeders te gevoelen, en de meesten wilden althans even weinig eene Inquisitie, onder wat naam dan ook verbloemd, als de Napolitanen en Milanezen die gewild hebben. Maar zuiverder, sterker werkte die overtuiging van 't onvervreemdbare der geloofsvrijheid in de Protestanten, voor wie het eene eeuwigheid gold. Deze konden, mogten geen ander gezag aannemen, dan Gods Woord alleen, hoewel zij onder dat gezag zich ook geheel wilden gevangen geven; zij moesten God, zoo als Hij zich in den Bijbel geopenbaard heeft, meer gehoorzamen dan Koning Filips.

Na een martelaarschap van bijna eene halve eeuw, nadat velen het hoofd op het blok gelegd, velen den brandstapel beklommen hadden, verwekte God een' redder in Willem van Oranje, maar niet om het protestantismus op onzen bodem alleen te doen bewaard blijven; neen, hier te lande moest het, als een kleinood van onwaardeerbaren prijs

ten behoeve der menschheid, en dus ook voor de Roomsch-katholijken, voortaan zijne warme voorstanders vinden. Daarom had de strijd eene uitkomst, die door de scherpzinnigste nasporing nu, nadat het geschied is, naauwelijks verklaard wordt. Maar daarom ook is de strijd onzer vaderen tegen Spanje zoo onvergelijkbaar, zoo boven uitdrukking merkwaardig, daarom voor al wat Nederlander is of was zoo bij uitnemendheid vereerend.

En is de geschiedenis onzer vrijverklaarde Republiek zulk een begin onwaardig? Hoe gedraagt deze zich, nu in de rij der zelfstandige Natiën opgetreden? Vervult zij de verpligtingen haar opgelegd, door tot een lid van de Staten in Europa bevorderd te zijn? God gaf haar eene taak te volbrengen, zwaarder dan naar menschelijke berekening uitvoerbaar scheen, maar niet zwaarder dan Nederlanders destijds konden torschen. De Republiek, hoe wredelievend ook, moest zich aan het hoofd der volken stellen, om te strijden voor regt en geregtigheid, en om den overmoed te beteugelen en elk bij het zijne te bewaren; zij moest de edelste beginselen voorstaan. Ook in dat opzigt is onze geschiedenis eenig en onvergelijkbaar.

Behoef ik u den eersten oorlog tegen Engeland te herinneren? Gehechtheid aan het Huis van Oranje had de Nederlanders gehaat en gevreesd gemaakt bij hen, die destijds Engeland regeerden, want Oranje was nu met de Stuarts vermaagschapt; wij hadden de stoutheid, ons nationaal bestaan tegen eene incensmelting met de Republiek van Cromwell te willen redden; maar erger nog, Nederland wilde de aangematigde heerschappij van het trotsche Albion over de zee niet erkennen. Altemaal redenen, die ons tot eere verstrekken. En waren wij het eenigste zeevarende volk, dat belang bij het beginsel der vrije zee had? Anderen ondertusschen zagen het met verachtelijke werkeloosheid aan, hoe onze regenten daarvoor 's Lands hulpmiddelen, onze vlootvoogden en matrozen daarvoor hun bloed veil hadden; allen gedoogden, dat wij ons ten einde adem streden, en zij hebben ook later de liefelijkheden van die oppermagt over den Oceaan gesmaakt.

Naauwelijks is de ongelijke worsteling geëindigd, of in 't belang van Europa en van den handel smuiken wij de veroveringszucht van den Pyrrhus van 't Noorden, die, met vernietiging van Denemarkens volksbestaan, daar de wet wil stellen en Europa wil schokken, door te toonen wat het geweld tegen het regt vermag. Onze houten sleutels openen de Sond.

Weinige jaren sleehts verloopen er, of Karel van Engeland waant het uur geslagen, waarop hij zijne wraakzucht tegen de Republiek zal kunnen boeten. In Cromwells oog hadden wij, republikeinen, de Stuarts te veel voorgesproken en ons hunne zaak aangetrokken toen Koningen op hunne troonen verbleekten en zwegen; in Karels oog hebben wij te weinig voor hem en de zijnen gedaan, omdat wij ons niet aan het lot van dat rampzalig en ten ondergang gedoemd huis hebben vastgehecht. Karel weet zijn volk in den onregtvaardigsten en tevens bloedigsten oorlog te wikkelen door het nijdig op onze welvaart te maken. Zijn toeleg brengt te wege, dat de vierdaagsche zeeslag in onze jaarboeken prijkt, en dat het te Chatham gebeurde voor altijd in die der Engelschen staat geschreven.

Naauwelijks heeft die voorbeeldelooze togt ons den vrede gegeven, of de Republiek treedt op tegen den man, naar wien zijne eeuw genoemd is. Zij mogen 't verantwoorden, die Lodewijk den Grooten Lodewijk heeten. Groot was hij, ja, in het onruststoken en in ongeregtigheden bedrijven en die waterbel glorie najagen ten koste van het geluk, van het leven van millioenen menschen, aan zijne zorg toevertrouwd; groot in het verwarren door voorbeeld en daden van 't zedelijk gevoel zijner Natie, eener Natie, die daarvoor zich maar al te vatbaar betoonde; klein was hij in 't volbrengen der pligten door God hem opgelegd. Zijn huis boet er voor, dat de Franschen afgoderij jegens hem pleegden, en zijzelven boeten er niet minder voor. Die Lodewijk dan kan geen' Staat in Europa dulden, die hem belet den zwakkere naar zijn' wil te zetten: 't is de Republiek, die dat belet. Hij vormt dus den toeleg, om ons van de lijst

der volken uit te schrappen. Is hij daarin geslaagd, dan heeft zijne heerschzucht geen' hinderpaal meer te vreezen. Hij vindt een' bondgenoot der ongeregtigheid in denzelfden Karel van Engeland, die reeds vroeger tegen ons streed, en die nu, bij de eerste Koning, zich en de dierbaarste belangen van zijn krachtig volk voor geld verkoopt; hij vindt in gemijterde prelaten bondgenooten der ongeregtigheid. Maar God gehengt het niet. God beeft het zoo beschikt, dat de Republiek met een telg uit het huis van Oranje, met de Ruyter en Tromp, uit het grootste gevaar, dat immer Staat bedreigde, uit den wanhopigsten toestand zich redde, en — onbegrijpelijke onbeschaamdheid en verblinding — eene eerepoort staat nog te Parijs als het monument voor eene mislukte verovering!

Sedert zien wij die Republiek met den derden Willem aan de spits van de bedreigden. Zij is het, die eene reeks van bloedige jaren, ook door de stoutste onderneming naar Engeland, Europa beschermt tegen Lodewijk. Wat ware er zonder Nederland van dat Europa geworden? Gij kunt het nagaan uit de traagheid, uit de flaauwheid van andere groote Natiën in dat tijdperk, die meer op ons leiten aankomen dan billijk was; uit het verraad te Utrecht aan ons gepleegd. Welk een loon voor zoo veel overspanning van krachten! Maar het te veel doen kan edel zijn.

En willen we het oog van het oorlogstooneel afwenden, of het kabinet verlaten, waarin hier te lande de belangen van Europa geregeld werden — waarom ontbreekt mij de tijd, om u te herinneren, hoe wij het waren, die Europa leerden, of althans Europa, dat Venetië, Genua en Florence scheen vergeten te hebben, weder te binnen brachten, van wat belang de handel is voor een volk, voor de menschheid! Moet ik zeggen, hoe Hollandsche eerlijkheid en goede trouw in den wereldhandel ten spreekwoord geworden was; hoe hier eene vrijheid voor personen en zekerheid voor eigendom genoten werd als nergens elders, — eene vrijheid, niet te toetsen aan de hedendaagsche theoriën, maar aan 't geen destijds elders, ook

in die landen, die zich de meest ontwikkelde en verst gevorderde noemden, gevonden werd; — hoe door ons in 't overig Europa hier en daar een zweem althans van practische vrijheid mogelijk, ja in wezen bleef, ook omdat ons Vaderland als wijkplaats en toevlugtsoord voor de elders al te hard onderdrukten openstond en de dwingelandij elders daardoor althans eenigzins werd in toom gehouden?

En dat alles en nog zoo veel wat de vaderen deden en leden zou men den kinderen verzwijgen of niet dan verminkt vertellen!

Ik weet wel, dat men dit latere gedeelte van onze geschiedenis nog niet zoo openlijk durft aanranden: zedig mompelt men binnen's monds, dat staatkunde ons tot die oorlogen dreef, dat politiek ons zulk eene liberale handelwijze voorschreef, dat onze vaderen schrandere egoïsten waren. Maar sedert wanneer is het bevorderen van eigen voorspoed ongeoorloofd, als en omdat zulks gepaard gaat met de vervulling van hoogere pligten? Ware pligtbetrachting en eigen voordeel onvereenigbaar, 't geloof aan de wijsheid van Gods instellingen zou wankelbaar staan. Och, mogten in dien zin alle menschen egoïsten zijn! Onze vaderen waren geen engelen; zij waren menschen, niet meer dan menschen. Men kan hen met geen' anderen maatstaf meten, dan met den maatstaf voor menschelijke grootheid. Even weinig als bij de beoordeeling van kunstvoortbrengselen de gezonde, echte kritiek alleen of vooral bestaat in het opsporen van gebreken, even weinig zulk eene kritiek bij de geschiedenis in het opsporen van de zwakke zijde in het karakter der hoofdpersonen. Een vergrootglas, dat alleen de gebreken en tekortkomingen helder doet zien, wordt vooral ergerlijk waar het de beweegredenen betreft, die de vaderen deden handelen. Ik bid u, op wien zoudt gij liever gelijken, op Cham of op een' zijner broeders, op Sem of op Jafet? Wat mij betreft, ik zou liever den mantel over den slapenden vader aarslings uitspreiden en hem er mede bedekken.

Mijn voorgevoel zegt mij, dat het niet heel lang kan duren, of men zal ook het latere gedeelte van onze geschiedenis rijp verklaren om gereconstrueerd te worden. Of zijn er geen zwakke punten in? Zwakke? Neen, dat is het woord niet voor het verdrijven uit Engeland van Jacob II, die het zoo goed met de Jezuïten meende, voor dat ontvangen der refugiés uit Frankrijk, voor dat bijspringen der Waldenzen in de valleijen van Piemont, en voor zoo veel meer; altemaal feiten, waarover sommigen, met ons verlof, de moeite zullen nemen onze kinderen te leeren blozen!

En hebt gij nog niet ingezien, dat de twist, sedert kort in Frankrijk opgerakeld, over de waarde of onwaarde van de klassieke geschriften der oudheid voor het onderwijs, waarbij men — 't moet het nationale eergevoel wat kosten! — zelfs zulke mannen opoffert als Bossuet en Fénélon: hebt gij nog niet ingezien, dat die twist en de geuite meening van zekere partij daaromtrent weldra ook hier te lande zal voeren tot het veroordeelen van de rigting, die het onderwijs hier tot nog toe had? 't Is eene rigting, waarin een onzer beroemde geleerden iets opmerkte, dat Nederland zeer bijzonder en zeer eervol kenschetste. Maar de lof, door vele Nederlanders verworven in 't bearbeiden dier klassieke schrijvers, wordt dan blaam. — De strijd tusschen de zoogenaamde romantieken en klassieken was voor velen iets meer dan een letterstrijd. Onbewust misschien van den geest, waarin men arbeidt, ik wil 't hopen, scheldt men thans reeds den dichter, die zijne Muze aanroept, voor onchristelijk, ja voor Godloochenaar, en maakt zichzelven door overdrijving belagchelijk, terwijl men het gebruik der oude fabelleer, waar dat opgepast is, slechts als wansmaak behoefde ten toon te stellen. Onbewust welke partij men dient, wil men ons, in plaats van de geschriften der klassieke oudheid, die zoo bij uitstek geschikt zijn om het mannelijke in 't karakter te ontwikkelen, middeleeuwsche mystiekerij, legenden en ridderromans in de hand stoppen. Merkwaardig zijn die stukken, als uitvloeiselen van den geest des tijds, waarin zij ontstonden, even als in dien

zin elke litteratuur, hoe gebrekkig ook, belangrijk is; van groot nut voor den taalbeoefenaar en voor hem, die de zeden en gebruiken der middeleeuwen wil kennen; voor hem, eindelijk, die wil weten, wat destijds als kunst gold, zullen die middeleeuwsche geschriften altijd de aandacht van den geleerde, van den wijsgeer en van den zelfdenker in hooge mate verdienen; bij wijze van uitzondering zullen zelfs enkele dier stukken om innerlijke waarde steeds op prijs gesteld blijven; maar kinderboeken voldoen niet aan de behoeften van volwassenen. Zij kunnen hoogstens dienen, om, onder gemengde gewaarwordingen, de kinderjaren met hunne fantasiën en droombeelden voor den geest terug te roepen. Zullen die geschriften de meesterstukken der klassieke oudheid moeten vervangen en vergoeden? Maar hierin ziet gij als in een' spiegel, wat men met de ontwikkeling der natiën, ook der Nederlandsche, voorheeft: met de opvoeding en het onderwijs der argelooze jeugd moet men beginnen, zal er kans van welslagen zijn; en bij die verhoopte ontwikkeling past de geschiedenis der Republiek even weinig als de geschiedenis van den strijd tegen Spanje.

Wij, laat ons waken! Wij zijn dat verpligt niet alleen aan onze kinderen, maar ook aan onze vaderen. Of hebben die vaderen er niet de sterkste aanspraak op, in ons dankbaar aandenken te leven?

De Grieken hadden hunne nationaliteit grootendeels te danken aan de overleveringen in de zangen van Homerus bewaard. Bij de Atheners werden uit de schatkist heerlijke praalgraven opgerigt ter eere van hen, die voor het Vaderland gevallen waren, en dumzamer nog dan het marmer waren de lofredenen te hunner eere uitgesproken. Onze vaderen, die, vroom als zij waren, wel het nietige van aardsche onsterfelijkheid kenden, stichtten toch graftomben ter ere van uitmuntende mannen in plaatsen, aan zielverheffende, Gode toebehoorende gedachten gewijd. Tot kort geleden, misschien zelfs nog, werden in sommige gedeelten van Zwitserland jaarlijks, bij plegtige godsdienstige feesten, de namen opgelezen van de helden, in

den vrijheidskamp gesneuveld. En wij, wij zonden voortaan onzen grooten mannen de onsterfelijkheid benemen, zooveel menschen althans die benemen kunnen! Nieuwe wijze voorwaar om dankbaar de vereerende betrekking op zulke vaderen te toonen door hen te doen vergeten! Wat zon er te verwachten zijn van kinderen, aan wie zulk een voorbeeld van verknochtheid en hartelijkheid gegeven was? Vergeten ware reeds te erg: van lasteren zwijg ik.

Verzetten wij ons dan met al de kracht van liefde en pligt tegen elke poging om de geschiedenis van ons Vaderland te verminken. Geen Nederlander, van wat geloofsbelijdenis ook, mits hij waarheid wil en haar nit onvergiftigde bronnen put, of hij zal in die geschiedenis een kostbaar erfgoed voor Nederlandsche kinderen zien; een erfgoed, dat hun met naauwe conscientie moet worden overgeleverd. De toekomst der Natie is er mede gemoeid.

Wende daartoe ook de Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen* haren invloed aan! Met dezen wensch open ik de achtenzestigste Vergadering.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

OpCARD 10

ZAELANI

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ZAELANI

OpCARD 10

ZAELANI

ZAELANI

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Qp CARD 10

